

Тұяқбаев М.Қ*, Саипов А., Дмитриев Ю.А.

тарих ғ.к., Республикалық «Физикалық антропология» ғылыми
зерттеу зертханасының аға ғылыми қызметкері, М.Әуезов атындағы ОҚУ.

Шымкент, Қазақстан

педагог. ғ.д., Республикалық «Физикалық антропология» ғылыми-зерттеу зертханасының
бас ғылыми қызметкері, М.Әуезов атындағы ОҚУ. Шымкент, Қазақстан

педагог.ғ.д., профессор, Мәскеу педагогикалық мемлекеттік университеті, Мәскеу, Ресей

ТҮРКІСТАНДА ЖЕРЛЕНГЕН ӘМІРЗАДА ӘЛИ

Автор корреспондент: 7281190@mail.ru

Түйін: Бүгінге дейін жарық көрген тарихи, жазба деректерде Әмір Темірдің ата-бабасының шежіресі Шыңғыс ханның шыққан тегімен тығыз байланыста көрсетіледі. Соның бірінде, атап айтсақ, «Муизз ал-ансаб» шежіресінен табамыз.

«Мәдени мұра» бағдарламасы аясында жинақталып жарық көрген парсы деректеріне сүйене отырып мұны дәлелдеудің сәтті түсті. 2006ж. жарияланған «История Казахстана в персидских источниках» деген жинақтың III-томы Шыңғыс пен Темір әулеттерінің шежіресін баяндайтын «Муиззал-ансаб» атты еңбекке арналған. Зерттеуде бұл шежіре жайлы толық мәлімет беріліп, оның авторлары бірнеше адамнан тұрғандығы және оның Шахрухтың тұсында (1426-1427жж.) басталып Хүсейн Байқараның тұсында (1486-1488жж.) аяқталғаны сөз болады.

Оңтүстік өлкесіндегі «Әзірет Сұлтан» кесенесі мен оның іргесінде тұрған Рабия Сұлтан Бегім кесенесінде сақталған құлпытастардан XVғ. жататын үш мәрмер құлпытастың бірі 1431 жылы қайтыс болған адам, екіншісі Әмірзада Әлидікі және үшіншісі Рабия Сұлтан Бегімдікі деуге келеді.

Әмірзада Әли белгілі жаһангер Әмір Темірдің мемлекет басына келуіне көп жәрдем берген Әмір Жақудің ұрпағы деген болжам бар. Оның ата-баба шежіресін жоғарыда атлан «Муизз ал-ансаб» еңбегінен табамыз.

Кілт сөздер: шежіре, кесене, Әмірзада Әли, Әмір Темір, құлпытас, «Муизз ал-ансаб», түмен, түменбасы, мыңбасы, тархан диванәмірі.

Кіріспе. «Әзірет Сұлтан» кесенесі мен Рабия Сұлтан Бегім кесенесінде бүгінгі күні 46 құлпытас сақталған, олардың 40-дағы жазуларды оқуға болады. Алайда, төрт құлпытастағы адам есімі сақталмаған. Ең көнелері XVғ. жататын үш мәрмер құлпытас. Олар, «Ходжа» деген дәрежесі ғана сақталған, 1431 жылы қайтыс болған адам мен Әмірзада Әлидікі және Рабия Сұлтан Бегімдікі.

Осы Әмірзада Әли деген адамды бұдан 20 жыл бұрын жазылған еңбегімізде атап өтіп Әмір Темірдің мемлекет басына келуіне көп жәрдем берген Әмір Жақудің ұрпағы емес пе екен деген болжам ұсынғанбыз [1, 2].

«Мәдени мұра» бағдарламасы аясында жинақталып жарық көрген парсы деректеріне сүйене отырып мұны дәлелдеудің сәтті түсті. 2006ж. жарияланған «История Казахстана в персидских источниках» деген жинақтың III-томы Шыңғыс пен Темір әулеттерінің шежіресін баяндайтын «Муиззал-ансаб» атты еңбекке арналған [3] (Әрі қарай – ИКПИ деп жазылады).

Зерттеуде бұл шежіре жайлы толық мәлімет беріліп, оның авторлары бірнеше адамнан тұрғандығы және оның Шахрухтың тұсында (1426-1427жж.) басталып Хүсейн Байқараның тұсында (1486-1488жж.) аяқталғаны сөз болады.

Теориялық бөлім. Көптеген тарихи, жазба деректерде Әмір Темірдің ата-бабасының шежіресі Шыңғыс ханның шыққан тегімен тығыз байланысты таратылады [4, 5]. Мұның толық көрінісін «Муизз ал-ансаб» шежіресінен де табамыз, онда Дубун-Байан мен Аланкуваның Бугунутай және Билгулутай атты ұлдары болғандығы, алайда, Дубун-Байан қайтыс болған соң да Аланкува қасиетті сәуледен жүкті болып үш ұл тапқаны айтылады. Аланкува оларды Буки-Кигин (кейіннен Киги руының атасы), Букаджи-Салджи (Салджийут руының атасы және Будунджар (Бурджуниин руының атасы) (боржигин) деп атайды да бұл балаларын түн ортасында келетін көгілдір көзді, алтын түстес адамнан көтергеніне ант етеді [6].

Біз қарастырған көптеген деректерде келтірілетін Шыңғыс пен Темірдің ата-бабалары

шежірелеріндегі адам аттарының аталуы, жазылуы және санында да айырмашылықтар бар екенін ескертіп өткіміз келеді, мысалы, Будунджар деген аталары – Бузанджир, Боданжар, Борончар және тағы басқа нұсқада кездеседі. Негізгі қарастыратын дерегіміз «Муизз ал-ансаб» болғандықтан осындағы есімдердің нұсқасын алғанды жөн көрдік. Бұл бойынша Будунджардан Бука, одан Тутумин, одан Кайду, одан Байсунгур, одан Туманай, одан Качули және Кабул деген егіз ұл, Кабулдан Барган, одан Ийсугай, одан **Чингизхан** туады, ал, Качулидан **Ирдамчи**, одан Суку-Сичан, одан **Карачар**, одан Иджил, одан Буракил, одан Тургай (Тарагай), одан **Әмір Темір** туады [7, 8]. Мұндағы **Ирдамчи** барлас деген атасын Гөр Әмір кесенесіндегі Темірдің басына қойылған құлпытастан алдық, сонымен бірге, бұл таста және Қожа Ахмет Ясауи кесенесінің Қабірхана есігінде Иджил (Альджил) мен Буракилдің (Беркел) ортасындағы **Айленгир (Әйленгер)** деген де атасы болғандығы жазылған. Жоғарыдағы егіз ұл Кабул мен Качули Боржигин және Барлас руларының аталарына айналады, тарихтан Шыңғыс ханның боржигин, Әмір Темірдің барлас екендігі мәлім.

Біздің мақалаға арқау болған Әмірзада Әлиге келсек оның да ата-баба шежіресін осы «Му изз ал-ансаб» еңбегінен табамыз. Осы тұста артқа шегініс жасап құлпытастардың зерттелу тарихына үңіле кетейік.

Тәжірибелік бөлім. 1864ж. Түркістан Ресей бодандығына өткен соң қалаға көптеген орыс шығыстанушы ғалымдары іс-сапармен келіп кетті, солардың ішінен кесене ғана емес ондағы құлпытастар мен олардың эпитафиялық жазуларына көңіл аударғандары П.И.Лерх, П.Н.Ахмеров, Н.И.Веселовский және М.Е.Массондар болды [9, 10, 11]. 1867ж. келген П.И.Лерх кесенедегі барлық құлпытастардың жазуларының көшірмесін жасап аударуға тырысты. Алайда, ол өз мақаласында Рабия Сұлтан Бегім мен Сүйініш қожа ханның құлпытастарындағы жазуларды ғана жариялап, қалғандарын XVI ғасырдағы ортаазиялық палеографиялық ескерткіштер жинағы ретінде баспадан шығаруға уәде етеді. Біздің ойымызша тек осы П.И.Лерхтың қолжазбаларының ішінде ғана Әмірзада Әлидің құлпытасындағы жазулар аудармасы болуы мүмкін, өкінішке орай, қолжазба жарияланбай қалған сияқты. 1894ж. А.А.Диваевтің атсалысуымен кесене қабырғаларындағы, құлпытастардағы жазулар көшіріліп, Қазан университетіне жіберіліп, оны аударумен П.Н.Ахмеров айналысады. Аударылған 30-ға жуық мәтіннің 15-і құлпытастардағы жазулар, алайда, олардың ішінде Әмірзада Әлидің тасының эпитафиясы жоқ.

1905ж. Түркістанға келген Н.И.Веселовскийдің есебінде тек Рабия Сұлтан Бегімнің құлпытасындағы жазулар туралы жазылды.

Ал, 1928ж. құлпытастарды көріп зерттеген М.Е.Массон да жоғарыдағы екі адамның тастарындағы жазуларды оқып шығып т.б. осында жерленген бірнеше адамның есімдерін атап қана өтеді.

Кейінгі жылдары (1978-1981жж.) құлпытастардағы жазуларды белгілі арабист ғалым Ә.Дербісәлиев аударып шықты. 1995ж. «Әзірет Сұлтан» қорық-мұражайының тапсырысымен Өзбекстандық ғалымдар Б.М.Бабаджанов пен Ә.К.Муминовтар тастардағы жазуларды эстампқа түсіре отырып аударды, мұндай жағдайда бұрын байқалмаған үтір, нүкте, сызықша сияқты диакритикалық белгілерді толық көре отырып, оқуда қате жіберу мүмкіндігі барынша азаятындығы белгілі. Алайда, Ә.Дербісәлиев аудармасын жасаған 32 тастың тоғызы табылмады, бірақ бұрын бегісіз болып келген 10 тастың жазулары аударылды [12]. Бір қызығы, Әмірзада Әлидің құлпытасы жайлы дерек Ә.Дербісәлиевте де кездеспейді, ұзындығы 1,5 метрге жуық бұл тастың қалайша қағыс қалғаны түсініксіз. Сонымен, жалпы саны 46 құлпытастың алтауында мүлде жазу жоқ, қалғанының үшеуінде «Ходжа.», «тоғызжүз.» және «Сұлтан.» деген сөздер ғана сақталған (Қаз дауысты Қазыбектің тасында да адам есімі сақталмаған).

Әмірзада Әлидің құлпытасы ХХғ. 80-ші жылдары «Қазандық» бөлмесінде орналасқан болатын, бірақ біз кесенеді ең алғашқылардың бірі болып жерленген бұл адамның мәйіті басқа жерде – «Қабірхана» бөлмесінің екі жанымен өтетін дәліздердің бірінде жатуы мүмкін дейміз. Құлпытасы мәрмәр болғанымен «Самарқанның көк тасы» емес, олардағы сияқты ақ жолақ, не ақ таңбалары жоқ, бір түсті сұр тас. Басқа тастардан ерекшелігі - жарма көрінісінде тас трапедияға ұқсас, іргесінен жоғары қарай екі қабырғасы екі жаққа кеңейе береді және жоғарғы жиегін айналдыра жазылған жазудың астымен сталактит түрінде ойылып жасалған белдемше жүргізілген, сонымен бірге, тастың төрт жақ беті түгел жазумен көмкерілген. Ал, Самарқанұсталары қолынан шыққан тастар жарма көрінісінде тік төрт бұрышты болып келеді және екі бүйір беттерінің жиегімен ғана жазу өтіп ортасына өсімдік тектес ою-өрнек түсіріледі, сталактит белдемше мүлде жоқ. Мұндай сталактит жолағы бар екінші тас алғашқы қазақ ханы

Жәнібектің 1518ж. қайтыс болған қызы Аман Бике ханымға тиесілі, ол «Кіші Ақсарай» бөлмесінде орналасқан болатын [1].

Әмірзада Әлидің тасының ұзындығы 144см, ені-33см, биіктігі 47см тең. 1995 жылы аударма жасаған Б.Бабаджанов пен Ә.Муминов кесендегі тастар жайлы неміс ғалымы Ю.Паульмен бірігіп шығарған «Погребальная эпиграфика Шайбанидов» деген еңбектерінде арнайы тоқталады, алайда, бұл еңбекте Рабия Сұлтан Бегімнің, Аман Бике ханымның, Сүйінішқожа ханның және оның Келді Мұхаммед Сұлтаннан туған немересі Құл Мұхаммед Сұлтанның тастарындағы жазулар ғана берілген [13].

Енді Әмірзада Әлидің құлпытасындағы жазуларға түпкілікті тоқталайық, алдымен тас және аударма жайлы Бахтияр Бабаджановтың өз қолымен орысша жазылған есебінен үзінді келтірейік: «По боковым поверхностям – фрагменты из Корана. Почерк - сульс. Надписи верхней поверхности стерты полностью. По торцам: (текст написан арабским шрифтом) Перевод: «Эта могила покойного, прощенного Амирзада Али ибн Амирзада мархум мирзо Бурундук ибн Амир Джахан шах ибн Амир Джоку. Умер в месяце шавваль года 841 (март-апрель 1438г.). Написал это Хафиз Низам». Таким образом, мы имеем крайне редкое явление-имя каллиграфа на надгробии» [14].

Әмірзада Әлидің ата-бабалары Әмір Темірмен Карачардан барып қосылады, жоғарыда Карачар-Иджил-Айленгир-Буракил-Тургай-Әмір Темір деп ол бұтақты тізгенбіз. Ал, Әмірзада Әлидің тізбесі Карачар-Ширага-Кадан-Туган Шир Мубарак-Чаку (Джоку)-Джахан шах-Пир Султан (Бурундук)-Али деп тізіледі [15]. Мұндағы Карачар жайлы түркі және монғол тарихшылары көптеген дерек қалдырған, олардың ең маңыздысы Шыңғыс ханның ережелері мен заңдарын құрастырушы Карачар деп аталатын мәлімет. Сонымен бірге, Шыңғыс хан Шағатайға Алтайдан Сырдың орта ағысына дейінгі жерлер мен Амударияның бар аймағын беріп, әскерінің бір бөлігіне Карачар ноянды басшы етіп бөліп берді дейді тарихшылар. Ол кейінірек бүкіл Иран мен Тұранның билеушісіне айналған ұлы әмір Сахаб Қыранның (Темірдің) бесінші атасы болатын [16]. Сонан соң Карачардың 15 ұлы аталып, оның бірі Ширага екендігі, оның ұлы Кадан, немересі Туган Шир, шөбересі Мубарак екендігі айтылады. Әрі қарай Әмір Чаку (Джоку) Мубарактың екінші ұлы екендігі және оның Әмір Сахыб Қыранның тұсында Үндістанға билеуші болып тағайындалғаны, қызметінде әмір әл-умара (әмірлердің әмірі) дәрежесіне жеткендігі сөз болады [16, Б.112]. Әмір Темір өзінің «Әмірбаянында» әмір «Джагу Барластың» өзіне әрқашанда адал болып билікке жетуіне жәрдем бергенін оннан аса рет атап өтеді [17]. Әмір Темірдің тағы бір еңбегі «Заңдар жинағында» да (Уложение) Әмір Джакудың есімі бірде «Әмир Джаку», бірде «әмир Яку Барлас» түрінде бірнеше рет аталады да оның өзіне адал серіктесі ретінде көп қызмет еткені ерекше бағаланады [18]. Барластарды өз туыстары ретінде Әмір Темірдің қатты қолдағаны белгілі, ол өз жазбаларында 100 барласты мыңбасы еткенін, 4 барласты бас әсербасы ретінде (Әмірлер Джаку, Құдайдат, Екі-Темір, Сүлеймен-Шах) шекаралық аймаққа әмір етіп тағайындағанын жазады. Соның ішінде Әмір Джакудің адалдығын былайша атап өтеді: «Офицер, верность которого непоколебима в минуту неудачи, среди всех случайностей, поистине достоин имени брата. Так, я не забыл этого правила, видел дезертировавшими начальников армии Кеша. Исключая эмира Яку-Барласа, никого не осталось возле меня, чтобы разделить мою участь. Я смотрел на верного барласа, как на брата и товарища по счастью, я дал ему звание главнокомандующего с управлением областями Хиссара и Балха» [18, Б.141-142].

Әмір Джакудің ұлы Джахан шах та әмір әл-умара болып Сахыб Қыранға (Темірге) қызмет етеді. Әмір Темір оны өзінің ұлы әмір-зада Умар-шайхтың орынбасары етіп тағайындап Әзірбайжанға жібереді. Джахан шах туралы деректер Ғиас ад-дин Әлидің «Темірдің Үндістанға жорығының күнделігі» атты еңбегінде де кездеседі [19 Б.187-298]. Онда Джахан шахтың Әмір Темір әскерінің сол жақ флангасын басқарған әмірлердің бірі болғандығы айтылады. Джахан шахтың ұлы Бұрындықтың шын аты Пир Сұлтан, бұл жайлы «Му' изз ал-ансаб» еңбегінде «Его сыновья (Джахан шаха). Пир Султан, известный как Бурундук, сыновья последнего (Бурундука)-Али (Амрзада) амир тумана при покойном хакане Шахрух-бахадуре. Его сыновья – Мухаммад Али, Мухаммад Касим, Мухаммад Бурундук.» деп толық мәлімет беріледі [19 Б.187-298 21, 22]. Бұл үзіндіден біз Бұрындықтың осы мақалаға себепкер болған Әмірзада Әлидің әкесі екендігі, яғни, құлпытастағы Джаку-Джахан шах-Бұрындық-Әмірзада Әли тізбесінің бұлтартпас дәлелін көріп отырмыз. Сонымен бірге, аталған еңбекте Бұрындық Барластың Әмір Темірдің әскербасыларының қатарында болып «Тувачи» (ерекше мемлекеттік тапсырма орындаушы) қызметін атқарғаны келтірілген және бұл **тувачилер** тізімінен оның атасы Чаку

Барлас пен әкесі Джахан шах Барластың да есімдерін ұшыратамыз. Әмірзада Әлидің өзі де Шахрухтың тұсында түмен басқарған әмір болғандығы жоғарыдағы үзіндіден көрдік. «Му из ал-ансаб» еңбегінде келтірілген Шахрухтың әскерлерінің тізімінде ол туралы «Амир Алитархан, амир дивана, командовавший туманом» деген дерек бар. «Туман» немесе **түмен** деп 10 мың әскер шығара алатын әкімшілік аймақты атайтынын Ибн Арабшах жазып кеткен. Кебек ханның (1318-1326) Мауараннахрды әкімшілік бөліктер – **түмендерге** бөлгенін пайдаланған Әмір Темір түменбасылары мен мыңбасыларын көптеп тағайындағаны белгілі [19 Б.187-298]. Жоғарыдағы Әлидің өзі **тархан** деген атағы арқылы барлық салық түрінен азат болды, ал **диванәмірі** дегені **уәзір** деңгейіндегі мемлекеттік қызметі болатын және **түменбасы** дегені оның әскери билік дәрежесі екендігін А.Ю.Якубовскийдің «Тимур» деген еңбегінен біле аламыз [20]. Ғалым А.Ю.Якубовский өзінің жоғарыда аталған еңбегінде эпиграфиялық материалдар сенімді құжат деп есептелгенімен оларға сын көзбен қарау қажет екендігіне және олардағы мәліметтердің шындыққа қанша жақын екендігін тексеру керектігіне назар аударады. Әрі қарай Әмір Темірдің барлас әмірі Тарағайдың ұлы екендігі және Шыңғыс әулетіне ешбір қатысы жоқтығын атап өтіп, өзі қарастырған Ғияс ад-дин Әлидің, Низам ад-дин Шәмидің, Шараф ад-дин Әли Иезидидің, Муин ад-дин Натанзидің, Хафиз Абрудың, Әбд ар-Раззақ Самарканди мен Михондтың, ибн Арабшахтың, Рюи Гонсалес де Клавихоның еңбектерінде бұл жайлы ешбір дерек жоқтығына көңіл бөледі. Сонымен бірге, бұл екі әулеттің байланысы жайлы алғаш рет Гөр-Әмірдегі нефрит құлпытасқа жазылған эпитафиядағы қолдан жасалған шежіреде айтылғанын мәлімдейді [21]. Бұл еңбек 1946ж. жазылған, ал, 1894ж. түркі тілінен аударылып басылған «Темірдің Әмірбаянында» оның әкесі былай дейді: «Выслушай и запомни те наставления, которые я тебе теперь дам: 1. Почитай и не забывай своих предков, помни, что ты, Тимур, сын Тарагая, Тарагай сын амира Баргуль, Баргуль сын амира Илынгыза (Айленгер болуы керек), Илынгыз сын Богадура (Иджил болуы керек), Богадур сын Анджаль-нуяна (Карачар ноян болуы керек), Анджаль-нуян сын Суюнчи, Суюнчи сын Ирдамчи-барласа, Ирдамчи-Барлас сын Качули-Багадура, Качули-Багадур сын Тумен хана, который был родственником сына Яфиса. Из наших дедов Караджар-Нуян первый познал. истинности ислама.» [22].

Талқылау: Көріп отырғанымыздай, адам аттары басқаша жазылғанымен Темірдің 9-шы атасы Түмен ханға (Туманай хан) дейінгі аталары түгел қамтылған, ал, Түмен ханға дейінгі бес атасы Боржигин руына жатады. Жоғарыда айтқанымыздай, Түмен ханның (егіз сыңары) Хабул деген ұлы Шыңғыс хан әулетінің басы болып олар Боржигин болып қалады да, егіздің екінші сыңары Қажылдан (Кучули) Барлас руы тарайды. Егер, шынымен тарих бұрмалаған болса, тап осы жерде – Хабулға егіз етіп Қажылды қосқан тұста болған сияқты. Әмір Темір әкесінің жоғарыдағы өсиетін 16 жасында (1351жыл) естиді, дегенмен, бұл «Әмірбаянға» да сын көзбен қарау керек сияқты. А.Ю.Якубовский атап өткен авторлар Темірді қартайған шағында көргендер, егер «Әмірбаянды» Әмір Темірдің өзі айтып отырып жаздырғаны анық болса, ондағы деректерді әлігі авторлардың білмеуі немесе естімеуі мүмкін емес.

Әзірет Сұлтан кесенесінің Қабірхана бөлмесінің есігінің үстіндегі керамикалық тақтада Әмір Темірдің Торғай/Тарағай-Буракил-Илингир-Илжил-Қараджар деген атасы жазылған, осы Қараджар (Карачар) Әмірзада Әлидің атасы Әмір Джакудің де бесінші атасы, таратып айтсақ: Қарачар-Шираға-Қадан-Туған Шир-Мүбәрәк-**Джаку**. Джаку мен оның ұлы Джахан шах Әмір Темірдің оң қолы болса, немересі Бұрындық (Пір Сұлтан) мен шөбересі Әмірзада Әли Шахрухтың заманында дүрілдеді. Әмірзада Әли де, оның әкесі Бұрындық та, атасы Джахан шах та, ұлы атасы Джаку де өз кезінде «тувачи» (тавачи) деген қызметке ие болған, ол атақ мемлекеттік билеушінің ерекше тапсырмаларын орындайтын ең сенімді адамдарына ғана берілген.

Қорытынды. Қорыта айтсақ, Әзірет Сұлтан кесенесіне ең алғашқылардың бірі болып жерленген Әмірзада Әлидің Шахрухтың тұсында (1409-1447жж.) оның Мауараннахрдағы иеліктерінің бірінде **түмен әмірі, әскербасы**, салықтың барлық түрінен босатылған **тархан** және мемлекеттің ең жауапты тапсырмаларын орындайтын **тувачи** қызметтерін атқарған тарихи тұлға болғанын көреміз.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Тұяқбаев М. Түркістанда жерленген тарихи тұлғалар. Алматы, 2000. 16-бет.

- 2 Туякбаев М. Қожа Ахмет Иасауи кесенесінде жерленген «Мұхаммед ұрпақтары»//Түркістан сырлары. А., 2000.61-бет.
- 3 История Казахстана в персидских источниках. Му' изз ал-ансаб (Прославляющее генеалогии) III том. Алматы, 2006. (Далее ИКПИ).
- 4 Шакарим Кудайберды-улы. Родословная тюрков, казахов, киргизов. Династии ханов. А-Ата, 1990. С.90-94.
- 5 Семенов А.А. Надписи на надгробиях Тимура и его потомков в Гур-и Эмире//Туякбаева Б.Т. Эпиграфический декор архитектурного комплекса Ахмеда Ясави. А-Ата, 1989. С.35.
- 6 ИКПИ, III том. С.23-24, С.25-27, 103-115.
- 7 Оловинцов А.Г., Табулдин Г.Ж. Чингизиды. Династии и эпохи. Астана, 2010. С.14.
- 8 Автобиография Тамерлана//Тамерлан: Эпоха. Личность. Деяния. М., 1992.С.61.
- 9 Лерх П.И. Археологическая поездка в Туркестанский край в 1867 году. Санкт-Петербург. Тип.ИАН, №12. - 1870.
- 10 Ахмеров П.Н. Надписи мечети Ахмеда Ясави. «Известия Общества Археологии и Этнографии» 1895.
- 11 Веселовский Н.И. Экспедиция в Туркестан для снятия планов и зарисовок в красках местной мечети. «Известия Русского комитета для изучения Средней и Восточной Азии.». 1906.Вып.6.; Массон М.Е. Мавзолей Ходжа Ахмеда Ясави. Ташкент, 1930.
- 12 Перевод эпитафии надгробных плит // Подготовил Дербисалиев А. (Рукопись, архив музея-заповедника); Отчет по предварительным исследованиям погребальной эпиграфики комплекса Ходжа Ахмад Ясави. Составили: Муминов А.К., Жандарбеков З., Бабаджанов Б. Туркестан -1995. (Рукопись, архив музея-заповедника).
- 13 Бабаджанов Б., Муминов А., Пауль Ю. Погребальная эпиграфика Шайбанидов. Висбаден, 1997.-С.166-171. (41-44 на узбекском яз.).
- 14 Муминов А.К., Жандарбеков З., Бабаджанов Б. Отчет по предварительным исследованиям погребальной эпиграфики комплекса Ходжа Ахмад Ясави. Туркестан -1995. (Рукопись).-С.27-28. Архив музея-заповедника «Азрет Султан».
- 15 ИКПИ, III-том. С.104-113.
- 16 ИКПИ, III-том С.105.
- 17 Автобиография Тамерлана. Пер. с тюрк. Ташкент, 1894//Тамерлан: Эпоха. Личность. Деяния. М.,1992. С.47-109.
- 18 Уложение Тимура. Ташкент, 1904//Тамерлан: Эпоха. Личность. Деяния. С.110-298.
- 19 Гийасаддин Али. Дневник похода Тимура в Индию. М., 1958//Тамерлан: Эпоха.С.187-298.
- 20 Якубовский А.Ю. Тимур//Вопросы истории. 1946. №8-9. С. 42-74//Тамерлан: Эпоха. С.16, 28;
- 21 История народов Узбекистана. Т.1.Ташкент, 1992. С.163.
- 22 Якубовский А.Ю. Тимур//Тамерлан: Эпоха. С.12.

Аннотация: Опубликованные к настоящему времени исторические и письменные источники показывают, что генеалогия предков Амира Темира тесно связана с происхождением Чингисхана. В одном из них, в частности, мы находим в летописи «Му, изз ал-ансаб».

На основе персидских данных, собранных и опубликованных в рамках программы «Культурное наследие», мы смогли это доказать. 2006 г. III том сборника «История Казахстана в персидских источниках» посвящен произведению «Му, иззал-ансаб», повествующему о генеалогии династий Чингиз и Темир. В исследовании представлена подробная информация об этой генеалогии, авторы которой состоят из нескольких человек, и указывается, что она началась во время правления Шахрухка (1426-1427) и закончилась во время правления Хусейна Байкара (1486-1488).

Из надгробий, сохранившихся в мавзолее «Азрет Султан» в южном регионе и расположенном рядом с ним мавзолее Рабиа Султан Бегим в XV веке. Одно из трех мраморных надгробий принадлежит Амирзаде Али, а третье - Рабиа Султан Бегим, который умер в 1431 году.

Считается, что Али был потомком Амира Джаку, который помог Али Темиру, известному воину, прийти к власти. Родословную его предков мы находим в упомянутом выше произведении «Му, изз ал-ансаб».

Ключевые слова: генеалогия, мавзолей, Амирзада Али, Амир Темир, надгробие, «Муиз ал-ансаб», тюмень, тюменбасы, мынбасы, тархан, диванамир.

Abstract: Historical and written sources published to date show that the genealogy of Amir Temir's ancestors is closely connected with the origin of Genghis Khan. In one of them, in particular, we find in the chronicle "Mu, izz al-ansab".

We have been able to prove this based on Persian data collected and published under the Cultural Heritage Program. 2006 Volume III of the collection "History of Kazakhstan in Persian sources" is dedicated to the work "Mu, izzal-ansab", which tells the genealogy of the dynasties of Genghis and Temir. The study provides detailed information about this genealogy, the authors of which consist of several people and states that it began during the reign of Shah Rukh (1426-1427) and ended during the reign of Hussein Baykara (1486-1488).

From the tombstones of the XV century in the mausoleum "Azret Sultan" in the southern region and the mausoleum of Rabia Sultan Begim, located next to it. One of the three marble tombstones, which died in 1431, belongs to Amirzada Ali and the third to Rabiya Sultan Begim.

It is believed that Amirzada Ali was a descendant of Amir Jaku, who helped Amir Temir to rise to power. We find the genealogy of his ancestors in the above-mentioned work "Mu, izz al-ansab".

Key words: genealogy, mausoleum, Amirzada of Ali, Amir of Timur, tombstone, "Muiz al-ansab",